

El Barrufet Gramàtic

JOSEP FERRER I COSTA

Fundació Pere Coromines

josepferrercosta@gmail.com

D. A. (2020): Diversos autors, *El Barrufet Gramàtic. Homenatge a Albert Jané*, Jordi Manent (coord.), Barcelona: Base; «Base Històrica» 162.

L'etiqueta estableix que ser agraït és de ben nascuts. Per tant, no ens hauria de sorprendre l'aparició d'un llibre com aquest, *El Barrufet Gramàtic*, que porta un subtítol aclaridor: *Homenatge a Albert Jané*. Sembla que en aquesta època post-moderna les *mélanges* i miscel·lànies que amics i deixebles dedicaven als seus mestres, abans tan habituals i freqüents, han passat a la història. És una llàstima: en primer lloc perquè era un signe de bona educació, també perquè era la constatació que pertanyíem a una «cordada», per usar una paraula del món de l'excursionisme i de l'alpinisme, grat al mateix Albert Jané, i que em sembla que expressa de manera molt plàstica què volem dir: formem part d'un «equip», alguns membres del qual, que ens han precedit, que han obert o continuat la via, ja han desaparegut; d'altres, com és el cas de qui ens ocupa, arriben a l'edat provecta, però en una forma envejable, de la norantena. I aquesta efemèride s'hauria de festejar, i això, precisament, és el que fa aquest llibre coordinat pel filòleg Jordi Manent.

Aquest volum, estructurat en tres parts, aplega sota el títol de «Presentacions» els textos que els caps de diverses institucions molt vinculades al nostre homenatjat han escrit per a l'ocasió, concretament Joandomènec Ros, president de l'Institut d'Estudis Catalans, Maria Teresa Cabré, presidenta de la Secció Filològica de l'IEC, Xavier Carrasco, president de la Fundació Cavall Fort, Abel Carretero, president de l'Associació Llengua Nacional, i Jordi Bover, director del Termcat. Tots ells, les institucions dels quals han ajudat a finançar la publicació, coincideixen a ressaltar el bon tarannà —la seva bona jeia— d'Albert Jané, i la competència i la constància en els seus camps d'estudi i dedicació. Altres col·legues d'aquestes institucions s'afegeixen a l'homenatge al cos del volum —apartat «Miscel·lània»—, amb records personals i acadèmics, com Jordi Mir —també amic, dues inquietuds compartides: país i llengua—, Gemma Rigau, o Joan Veny, de l'IEC, Mercè Canela, actual directora de *Cavall Fort*, i l'escriptor Joaquim Carbó, un altre home de la casa Cavall Fort, creador de *La casa sota la sorra*, protagonitzada per Pere Vidal i il·lustrada per Josep Maria Madorell, el dibuixant de la tira de Jep i Fidel de la contraportada, Màriam Serrà i Marcel Fité, de *Llengua Nacional*, o d'altres col·legues i amics, com Enric Larreula i Manuel Llanas.

Ordenats de manera alfabètica, l'apartat «Miscel·lània», doncs, aplega les contribucions de les persones que han col·laborat en aquest volum, que de ben segur haurien pogut ser moltes més. Enceta la secció el veterà periodista Josep Maria Cadena, qui fou sotsdirector durant el primer any de vida del diari *Avui*

(1976), el degà dels diaris catalans de la democràcia postfranquista. Cadena n'explica de manera amena els orígens heroics, i la col·laboració de Jané en la secció «El llenguatge», secció que aparegué a la portada dels primers números. Hi aprofundeix Daniel Casals en la seva contribució «L'aportació d'Albert Jané a la difusió social del català a la premsa», en què analitza la contribució de Jané a la divulgació lingüística a la premsa, tradició que inicià Pompeu Fabra amb les seves «Converses filològiques» —l'estil i el to—, i que després de la guerra civil (1936-1939), ja en el tardofranquisme, continuaren, entre d'altres, Eduard Artells des de les pàgines de *Serra d'Or* i Albert Jané des de *Tele/estel*, primer, i després des de la secció diària «El llenguatge» (1976-1985) de *l'Avui* —que després continuaren l'enyorat Joan Solà, també des de la tribuna de *l'Avui*, i, actualment, entre l'agudesa i la subtilitat, Albert Pla Nualart, des del diari *Ara*. Jané reprengué aquesta activitat de divulgació gramatical a *Llengua Nacional* entre 1997 i 2020, articles aplegats en una edició elegant i modèlica en *Estudis de llengua catalana* (Girona, Institut de Llengua i Cultura Catalanes, 2019), a cura d'Òscar Alegret, Francesc Feliu i Joan Ferrer. Sobre aquest vessant de la divulgació gramatical, que va marcar tants lectors del diari *Avui*, també hi insisteix Joan Martí i Castell, qui remarca els aspectes didàctics de la seva tasca gramatical, i les bondats i la vigència, com de les *Converses filològiques* fabrianes (1919-1947, 915 peces), de les columnes d'«El llenguatge» janianes (1976-1985, 2.741 peces!) de *l'Avui*, 800 de les quals van ser aplegades en quatre volums per Edhasa (*El llenguatge*, 1977-1980), reedició que potser no estaria de més: ja sabem que aquestes columnes estan digitalitzades al web de l'IEC, però certament que encara la consulta, i la lectura, no és tan avinent com en un llibre, que contingui uns bons índexs temàtics...

El poeta, lingüista i col·laborador de Joan Coromines, Carles Duarte, posa de relleu un altre aspecte poc conegut de Jané: la seva relació amb la Junta Permanent de Català, creada l'any 1981 pel primer conseller de Cultura de la Generalitat restaurada, Max Cahner, presidit primer per Josep M. de Casacuberta, però sobretot per Joan Triadú, que reprenia la tasca i l'esperit del Tribunal Permanent de Català republicà, que l'any 1934 havia creat la Generalitat de Catalunya i que havia presidit ni més ni menys que Pompeu Fabra; aquest organisme també donava continuïtat a la tasca realitzada per la Junta Assessoradora per als Estudis de Català, de l'any 1961, en plena dictadura, creada per l'IEC i Òmnium Cultural.

És també un encert la recuperació de la semblança literària que l'estimat Albert Manent va escriure per a la *Revista de Catalunya* l'any 2016, amb motiu del setanta-cinquè aniversari del nostre homenatjat. Manent, company de generació de Jané, és la persona indicada per fer aquest retrat literari del nostre home, per dibuixar aquella xarxa clandestina de relacions i amistats que van marcar diverses generacions de catalans, per contextualitzar fets i personatges amb exactitud, amenitat i saviesa. Pren el relleu, tot seguit, Jordi Manent, fill de l'anterior, coordinador i artífex d'aquest volum d'homenatge, devot seguidor de Jané, de la seva feina, de la seva obra, qui des d'una òptica generacional diferent, la que compartiríem tots els qui hem crescut amb un *Cavall Fort* a les mans a l'hora de berenar

o, més ben dit, amb el *Cavall Fort* de l'època de Jané a les mans, s'apropa al nostre home amb records personals que es barregen amb l'intent reeixit d'establir objectivament quina ha estat l'aportació janiana ara i aquí. És també Jordi Manent qui signa la imprescindible i utilíssima «Aproximació bibliogràfica a l'obra d'Albert Jané», la «Cronologia biogràfica» i la llista de premis; és, a més, el responsable del plec de fotografies centrals que il·lustra el volum.

Jané va ser l'autor del manual gramatical *Signe* (1962) —més de cent mil exemplars venuts!—, juntament amb Josep Ibáñez, Enric Gual i M. Eugènia Dalmau, i de l'útil *Diccionari català de sinònims* (1972), ara consultable en línia al web de l'IEC; Josep Ruaix és l'autor d'*El català en fitxes* (1968), i tota la seva llarga i prolífica saga, que va rellevar *Signe*, manuals amb els quals generacions senceres de catalans van aprendre la llengua —i molts encara els tenen a mà per a consultes puntuals. Ruaix, qui no s'està d'assenyalar, *mutatis mutandis*, un cert paralelisme amb Jané, amb qui va coincidir a l'acadèmia Vèrtex, on compartia docència amb Bartomeu Bardagí —un altre dels grans—, en destaca el «sentit lingüístic», les «maneres honestes del gust», que diria Carles Riba, aquella genuïtat de la llengua que tots dos comparteixen, imprescindible en gramàtics i escriptors. Carles Riera, deixeble de Ruaix i especialista en llenguatge científic, ressegueix les aportacions de Jané en aquest àmbit, pel que fa a la relació del llenguatge científic i el llenguatge popular, la sinonímia i l'homonímia i els canvis i ampliació de significat. I Joan Ferrer i Francesc Feliu, de la Universitat de Girona —aferrant-se precisament a una citació del poeta Hildebrand de Rocapena, «Els mots només revelen el seu secret a qui els estima», un dels personatges de *Calidoscopi informal* (2017), d'Albert Jané, obra coral i colossal de 1.412 pàgines, inclassificable, escrita a raig, sense capítols ni divisions, amb paràgrafs que poden arribar al centenar de pàgines—, aprofiten l'avinentsa per assajar una aproximació estilística a l'obra literària de Jané, centrada bàsicament en aquesta obra singularíssima.

Se centra més en el vessant de traductor i adaptador de còmics el periodista Vicent Sanchis, director de Televisió de Catalunya. Anna Solà (cooperativa Drac Màgic) valora la tasca de traductor i adaptador per al doblatge al català de pel·lícules infantils, iniciada amb *La Venta focs* (1973), pel·lícula txecoslovaca que es va estrenar a Barcelona l'any 1977 i que va esdevenir la primera pel·lícula infantil doblada al català de la història! Jordi Riera posa en context la tradició a la qual pertany *Cavall Fort* —que apareix en el context de la irrupció de la Nova Cançó, de la creació d'Òmnium Cultural i de l'expansió de l'ensenyament de català—, en què Jané pràcticament dedicà tota la seva vida laboral, congeniant professió i passió; revista hereva d'*En Patufet* i *Violet* d'abans de la guerra, introductora del còmic francobelga a casa nostra. El filòleg Jaume Salvanyà analitza els «Trets col·loquials en els còmics traduïts per l'Albert Jané», entre els quals, clar, destaca tota la brillant família del verb *barrufar*!

Ni més ni menys que dos presidents de Catalunya, Jordi Pujol, company de generació, qui lloa la tenacitat —«el posar un maó cada dia» tan pujolià—, d'ho-

mes com Jané, que han fet que «contra pronòstic dels savis, dels entesos i dels realistes un poble sobrevisqui a llargs períodes d'ofec polític i cultural», i Carles Puigdemont, president perseguit i exiliat —com Companys, també màrtir, com Irla, com Tarradellas—, qui reivindica, a la vegada que la normalitat política, la normalitat lingüística —«que a Catalunya és una cosa excepcional», com denunciava Martí Gasull—, per a la qual homes com Jané han treballat tota la vida.

Aquest llibre, *El Barrufet Gramàtic*, coordinat per Jordi Manent i publicat per l'editorial Base, que dirigeix Santi Sobrequés, és una aproximació seriosa i alhora entranyable a la vida i l'obra d'aquest home polifacètic, digne epígon de Pompeu Fabra, que ha estat, que és, Albert Jané.

Vigència i reivindicació de Pau Faner

JOSEP CAMPS ARBÓS

Universitat Oberta de Catalunya

jcampsar@uoc.edu

D. A. (2019): Diversos autors, *Pau Faner, fabulador*, a cura de Pilar Arnau, Ismael Pelegrí i Josefina Salord, Lleida, Maó: Punctum, Institut Menorquí d'Estudis.

És una certesa afirmar que Pau Faner és el nom més representatiu de les lletres menorquines actuals. Ho avala tant una obra prolífica, que abasta una cinquantena de títols publicats entre novel·les, aplecs de contes, teatre i literatura infantil i juvenil, com els nombrosos premis en llengua catalana —i algun en castellana— amb què ha estat guardonada (Sant Jordi, Ciutat de Palma, Víctor Català, Josep Pla, Sant Joan, Nadal...). Ara bé, la importància de la producció faneriana contrasta amb els escassos estudis que se li han dedicat; cal destacar, en aquest sentit, les monografies de Joan Cantavella *Els arriscats treballs de Pau Faner* i de Joan F. López Casasnovas *Pau Faner: la força de la imaginació fabuladora*. El volum que ressenyem, que aplega els treballs del Congrés Internacional Pau Faner, celebrat del 3 al 5 de novembre de 2017 a Ciutadella i organitzat per la Secció de Llengua i Literatura de l'Institut Menorquí d'Estudis, serveix per a omplir, en bona part, aquest buit bibliogràfic i esdevenir, com s'indica a la presentació, un «llibre de referència» (p. 7) sobre l'autor.

Les dues conferències amb què s'obre el volum fixen les coordenades sobre les quals caldria analitzar l'obra de Faner. La primera, «Espacio, historia y fantasía en la obra narrativa de Pau Faner», de Julio Peñate Rivera, en presenta una lectura global a partir dels tres eixos que s'esmenten al títol i que es desgranen amb abundants exemples: l'espacial, la condició insular de l'autor (es posa de relleu la ingent quantitat de personatges que abandonen Menorca amb una tipolo-